

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

RÉGÉSZETI MUNKARÉSZE

SÁGVÁR KÖZSÉG TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEINEK A 020/14 ÉS 020/17 HELYRAJZI SZÁMÚ INGATLANRA VONATKOZÓ MÓDOSÍTÁSI IGÉNYÉHEZ

Tartalom

1. Örökségvédelmi vizsgálat

- 1.1. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének tárgya
- 1.2. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének forrásai
- 1.3. Jogszabályi háttér
- 1.4. Régészeti örökség felmérése

2. A rendezés során tervezett módosítás hatáselemzése

- 2.1. A módosítási igény ismertetése
- 2.2. A módosítás hatása a régészeti örökségre

3. Régészeti értékvédelmi terv

4. Összefoglalás

Melléklet: Nyilatkozat a kulturális örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére való jogosultságról

2023. JÚLIUS

készítette: dr. Szücsi Frigyes

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének tárgya

A Ságvár Község Önkormányzata kezdeményezte a településrendezési eszközök módosítását a 020/17 és 020/14 hrsz.-ú ingatlanokra kiterjedő véderdő (Ev) besorolású terület vonatkozásában, amely így különleges terület – hulladékkezelő, -lerakó terület (Kü-Hull) és különleges mezőgazdasági üzemi terület (Kü-M) besorolású új beépítésre szánt terület lesz.

Budapest Főváros Kormányhivatala Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály a BP/2602/00579-2/2023 iktatószámú ügyiratában környezeti vizsgálat lefolytatását nem tartotta szükségesnek, de az alábbi kikötéseket tette. Az új beépítésre irányuló módosításokkal érintett területeket terepbejárással kell átvizsgálni, majd a terepbejárás eredményein is alapuló örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni, amennyiben a településfejlesztési terv készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi. Ságvár Község Önkormányzata 2010-ben készített új településfejlesztési koncepciót, amely meghatározta a legfontosabb célokat és feladatokat, a település fejlesztési irányait. Az új településrendezési tervhez kötelező alátámasztó munkarészként készült örökségvédelmi hatástanulmány 2010 novemberében (Virányi Építész Stúdió Kft., dr. Költő László régész), amely tíz évnél régebbi.

1.2. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének forrásai

A régészeti munkarész a közhiteles lelőhelynyilvántartásra, a jelenlegi hatástanulmányhoz kapcsolódóan 2023. július 14. napján elvégzett terepbejárás eredményeire, továbbá szakirodalmi és térképészeti adatokra támaszkodik.

1.3. Jogszabályi háttér

A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása (Kötv. 4. § (1)).

A régészeti lelőhelyek a 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban: Kötv.) 11. § (2) bekezdése alapján általános védelem alatt állnak. A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket – így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell elvégezni (Kötv. 3. §).

Örökségvédelemmel, régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke

- 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökségvédelemről (Kötv.),
- 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről,
- 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról (Kr.),
- 191/2001 (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról,
- 439/2013 (XI. 20.) Korm. rendelet a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről.

A régészeti érintettségű területek Kötv. által meghatározott – e hatástanulmányban releváns – típusai

- Régészeti lelőhely

A régészeti lelőhely olyan földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatóak (Kötv. 7. § (35)). A régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak (Kötv. 9. §). A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni (Kötv. 10. § (1)). A régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük (Kötv. 10. § (2)). Az előbbiek szellemében a földmunkával járó beruházásokkal a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni (Kötv. 19. § (1)). Amennyiben erre nincs mód, a régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el (Kötv. 19. § (2)). A régészeti feltárások költségeit – a mentő feltárás kivételével – annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált (Kötv. 19. § (3)).

- Régészeti érdekű terület

Régészeti érdekű területnek minősül valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető (Kötv. 7. § 29. pont). Régészeti érdekű területen fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni minden földmunkával járó beruházás esetén. Amennyiben bármilyen beruházás során régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgya kerül elő, a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építtető vagy a kivitelező köteles az általa folytatott tevékenységet abbahagyni, majd a jegyző útján a hatóságnak azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére jogosult intézményt (Kötv. 24. § (2)). A feltárássra jogosult intézmény köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan – az elvárható ütemben – végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni (Kötv. 24. § (3)). A mentő feltárás során felmerülő költségeket a feltárássra jogosult intézmény viseli.

A települési örökségvédelmi hatástanulmány

Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési tervének kidolgozása során. Ha a településfejlesztési terv készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni (Kötv. 85/A. § (1)). Az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozó településfejlesztési és településrendezési terveket (Kötv. 85/A. § (2)). Az örökségvédelmi hatástanulmányt a Kötv. 85/A. §-ában meghatározott esetekben a településfejlesztési terv vagy a településrendezési terv megalapozó vizsgálata keretében, települési örökségvédelmi hatástanulmányként (a továbbiakban: települési örökségvédelmi hatástanulmány) a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet (továbbiakban: Kr.) 14. melléklete szerinti tartalommal a Korm. rendelet (2) bekezdés a)–c) pontja alapján kell elkészíteni. Az települési örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarésze a 14. mellékletben meghatározott tartalmi elemek közül a régészeti örökség tárgykörével foglalkozó tartalmi elemek összessége (Kr. 83. § (3)).

A települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről a településfejlesztési terv vagy a településrendezési terv és a településképi rendelet készíttetője köteles gondoskodni (Kr. 84. § (1)). Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére jogosult az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarésze vonatkozásában a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló kormányrendelet szerint régészeti területen szakértői tevékenység

végzésére jogosult szakértő, valamint a helyi építési szabályzat kidolgozása során a gyűjtőterületen érintett régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum, amely az újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület terepbejárását térítésmentesen, 60 feltárássra alkalmas nap alatt végzi el (Kr. 84. § (2) a)–b) pontjai).

A Kr. 5. § (1) bekezdése szerint régészeti lelőhely központi, közhiteles nyilvántartásba vételét feltárássra jogosult intézmény vagy a hatóság, továbbá örökségvédelmi hatástanulmány készítése esetén örökségvédelmi szakértő kezdeményezheti a 2. mellékletben meghatározott adattartalmú lelőhely-bejelentő adatlap benyújtásával a nyilvántartást vezető hatóságnál.

Terepbejárás

A terepbejárás a Kötv. 7. § 41. értelmező rendelkezése alapján olyan felszínen végzett kutatás, adatgyűjtés és kiértékelő dokumentálás, amely a régészeti örökség nem ismert elemének felfedezésére vagy a régészeti lelőhely állapotának ellenőrzésére, illetve azonosítására irányul, függetlenül attól, hogy együtt jár-e a leletek összegyűjtésével vagy sem. A terepbejárás a Kötv. 7. § 30. értelmező rendelkezése alapján régészeti feltárásnak minősül. A Kötv. 20. § (4) bekezdés h) pontja alapján régészeti feltárássra jogosult a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló kormányrendelet szerint régészeti területen szakértői tevékenység végzésére jogosult szakértő kizárólag az örökségvédelmi hatástanulmányok készítéséhez végzett terepbejárás és műszeres lelőhely- és leletfelderítés esetén.

1.4. Régészeti örökség felmérése

A 020/17 és 020/14 helyrajzi számú ingatlanok új beépítésre szánt részére nyilvántartott régészeti lelőhely nem terjed ki, de régészeti érdekű területnek minősülnek.

A módosítással érintett terület 300 méteres pufferzónájában egy nyilvántartott régészeti lelőhely található (1. ábra, 1. táblázat).

<i>Lelőhely azonosító</i>	<i>Lelőhely neve</i>	<i>Lelőhely jellege</i>	<i>Lelőhely kora</i>	<i>A módosítással érintett területtel való viszonya</i>
48149	Ságvár, Külső-major	temető	kelta	60–150 méterre a módosítással érintett területtől

1. táblázat: A közhiteles nyilvántartás szerint a módosítással érintett új beépítésre szánt terület 300 méteres pufferzónájában elhelyezkedő régészeti lelőhely adatai

1. ábra: A Ságvár-Külső-major néven nyilvántartott régészeti lelőhely kiterjedése (átlátszó lila poligonnal) 2019-es műholdképen, a földrészlet-határok ábrázolásával (forrás: Régészet-Műemlék-Ingatlan Kereső, ivo.lechnerkozpont.hu)

Ságvár-Külső-major lelőhely (48149)

Gyurkovics János gyűjtő kelta sírból származó leleteket jelentett be és adott át a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum részére 1988-ban. A bolygatott sírból urna, tál töredékei, valamint fenőkő és kettő kisebb vastöredék, talán vaskés töredékei, kerültek elő. Gyurkovics János elmondása alapján az urnában nem találtak semmit, az urna száját pedig peremmel lefelé tál borította. A mellékletek az urna körül helyezkedtek el. Az urna kb. 50 cm mélységből került elő, a felszín azonban korábban ledőzerolták. Az eredeti sírmélységet Németh Péter Gergely régész kb. 1 méterre becsülte.

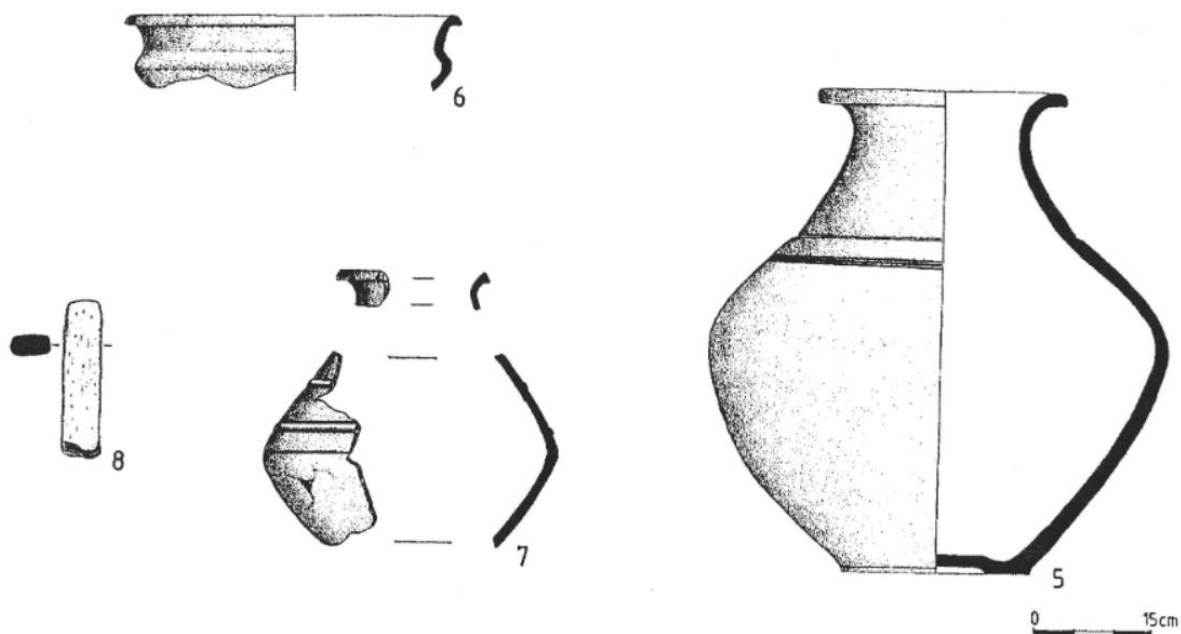
A kaposvári múzeumtól leletmentést végző Németh Péter Gergely régész az eredeti sírmélységet kb. 1 méterre becsülte. A leletmentést során újabb sír nem látott napvilágot. A terület azonban már építkezés miatt erősen bolygatott volt. Ennek ellenére megtalálta a kelta tál néhány további darabját a leletek előkerülési helyén, valamint egy másik – vélhetően ugyancsak sírhoz tartozó – edény töredékeit, s ezzel hitelesítette a lelőhelyet (NÉMETH 1988, 75).

A leletanyag alapján a ságvári kelta temetkezést Németh Péter Gergely a LT C1 időszak végére vagy a LT C2 időszak elejére (Kr. e. 3–2. század fordulója) keltezte (NÉMETH 1988, 76).

A kelta temetkezési hely pontos térbeli kiterjedése nem tisztázott, így nem zárható ki, hogy a kb. 67 méter átmérőjű poligonon kívül is találhatók sírok (1. ábra). Nem ismerjük továbbá a temetkezési helyet használó közösség telepének helyét sem.

Felhasznált irodalom

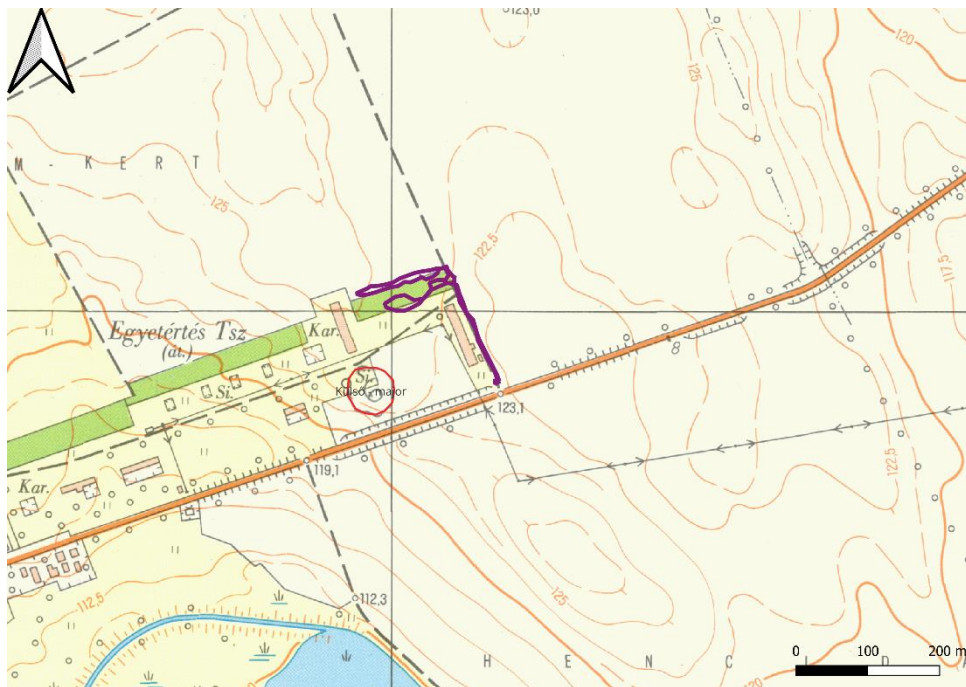
NÉMETH 1988 Németh Péter Gergely: Kelta temetők Somogy megyében. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 13 (1988) 69–90.

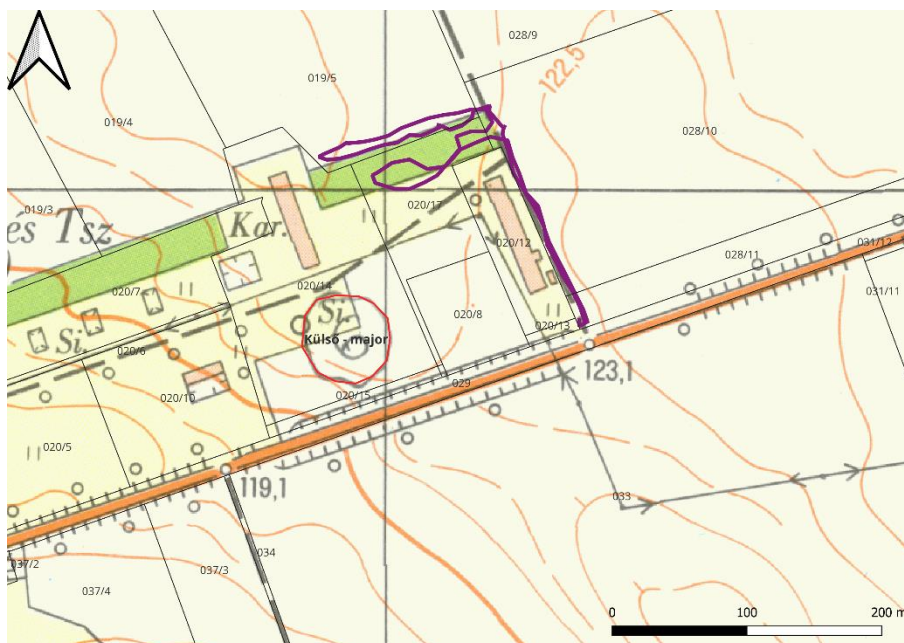
2. ábra: A ságvári kelta sírból származó leletek rajzai (NÉMETH 1988, V. t. 5–8)

A terepbejárás eredményei

A hatástanulmányhoz kapcsolódó terepbejárásra 2023. 07. 14. napján került sor (3–4. ábra).

3. ábra: A terepbejárás nyomvonala (lila vonallal) és a Külső-major néven nyilvántartott régészeti lelőhely (piros poligonnal)

4. ábra: A terepbejárás nyomvonala (lila vonallal), a Külső-major néven nyilvántartott régészeti lelőhely (piros poligonnal) és a földrészletek a helyrajzi számok feltüntetésével

A 020/12 hrsz.-ú ingatlantól, illetve az új beépítésre szánt 020/17 hrsz.-ú ingatlantól K-re elhelyezkedő 028/10 hrsz.-ú szántóföldön több mint másfél méteres magasságban kukorica állt, így az a terület bejárásra alkalmatlan volt (5. ábra).

Megkíséreltük a vizsgálandó 020/17 hrsz.-tól É-ra húzódó 019/5 hrsz.-ú szántóföld D-i részének bejárását is, de az aratás utáni állapot nem kedvezett a leletek észlelésének, régészeti korú leletet nem is találtunk (6. ábra).

A 020/17 hrsz. új beépítésre szánt részét viszonylag magas gaz borította, ami szintén nem kedvezett régészeti leletek észleléséhez. A terepbejárás csak a földrészlet északi, új beépítésre szánt részére terjedhetett ki, mert a déli részen egy új építésű épület állt. A területet alaposan bejárva sem találtunk régészeti korú leletet vagy bármilyen régészeti jelenségre utaló nyomot (7. ábra).

5. ábra: A 020/12 hrsz.-ú ingatlantól, illetve az új beépítésre szánt 020/17 hrsz.-ú ingatlantól K-re elhelyezkedő 028/10 hrsz.-ú szántóföldön több mint másfél méteres magasságban kukorica állt

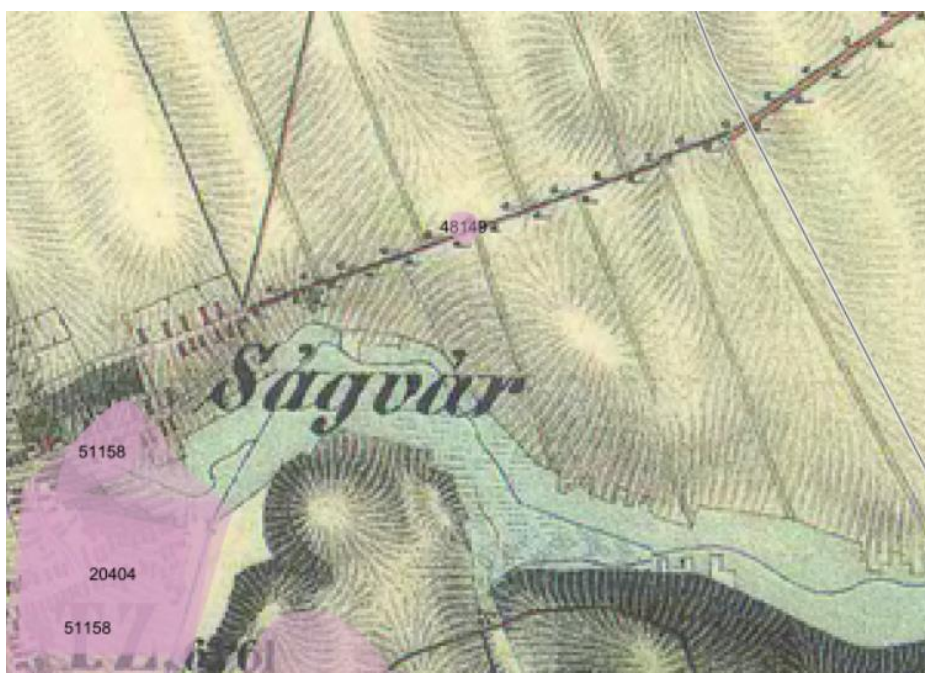
6. ábra: Megkíséreltük a vizsgálandó 020/17 hrsz.-tól É-ra húzódó 019/5 hrsz.-ú szántóföld D-i részének bejárását is, de az aratás utáni állapot nem kedvezett a leletek észlelésének

7. ábra: A 020/17 hrsz. északi részén az új beépítésre szánt terület sűrű gaz borította, míg a déli részén már egy új építésű épület állt

9. ábra: A módosítással érintett földrészeket hozzávetőleges helyzete (piros körvonallal) az első katonai felmérésen (1782–1785)

10. ábra: A nyilvántartott régészeti lelőhelyek (átlátszó lila poligonnal) a második katonai felmérésre (1819–1869) vetítve (forrás: Régészet-Műemlék-Ingatlan Kereső, ivo.lechnerkozpont.hu)

3. RÉGÉSZETI ÉRTÉKVÉDELMI TERV

3.1. Teendők a 020/17 hrsz.-ú földrészen, és a 020/14 hrsz.-ú földrészlet nyilvántartott lelőhelyen kívüli részén tervezett földmunkával járó beruházás esetén

A közhiteles nyilvántartás, valamint a hatástanulmányhoz kapcsolódó adatgyűjtés és terepbejárás alapján nem rendelkezünk arra utaló adattal, hogy a közeli 48149 azonosítóval, Ságvár-Külső-major néven nyilvántartott régészeti lelőhely kiterjedne a módosítással érintett 020/17 hrsz.-ú ingatlanra. Részben a Jaba-patak viszonylagos közelsége, részben a közvetlenül a 48149 azonosítójú régészeti lelőhely mellett való elhelyezkedése miatt a 020/17 hrsz.-ú ingatlan régészeti érdekű terület, ahol a ráutaló jelek hiánya ellenére sem tudjuk teljes bizonyossággal kizárni, hogy a föld alatt régészeti

objektumok és leletek rejlenek. Erre tekintettel fel kell arra hívnunk a figyelmet, hogy amennyiben bármilyen régészeti feltáráson kívüli földmunka során régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgy kerül elő, a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építtető vagy a kivitelező köteles az általa folytatott tevékenységet abbahagyni, majd a jegyző útján a hatóságnak (Somogy Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály Örökségvédelmi Osztálya, cím: 7400 Kaposvár, Nagy Imre tér 1., tel.: 82 502-890, 795-932) azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére jogosult intézményt (Kötv. 24. § (2)). Az ügyintézés hatékonysága és az esetlegesen szükségessé váló mentő feltárás mielőbbi megkezdésének érdekében célszerű a mentő feltárás elvégzésére jogosult intézményt is rövidúton tájékoztatni (Rippl-Rónai Megyei Hatókörű Városi Múzeum, 7400 Kaposvár, Fő u. 10., tel.: 06 82 314-011, e-mail.: somogyiregeszet@gmail.com , titkarsag@smmi.hu). A feltárássra jogosult intézmény köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdni, és folyamatosan – az elvárható ütemben – végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni (Kötv. 24. § (3)). A mentő feltárás során felmerülő költségeket a feltárássra jogosult intézmény viseli.

3.2. Teendők a 020/14 hrsz.-ú földrészleten, a nyilvántartott lelőhely területén tervezett földmunkával járó beruházás esetén

Amennyiben földmunkával járó építési munkálatra kerülne sor a nyilvántartott régészeti lelőhely területén akkor a beruházás engedélyeztetése vagy bejelentése során a hatóság (Somogy Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály Örökségvédelmi Osztálya) is részt vesz az eljárásban és előírja a megelőző feltárás valamilyen formájának teljesítését (próbafeltárás, teljes felületű feltárás vagy régészeti megfigyelés). A 30 cm-nél mélyebb rétegeket érintő földmunkákra kizárólag a megelőző feltárás előírt formájának teljesítése mellett/után kerülhet sor A megelőző feltárás költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált (Kötv. 19. § (3)).

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A 020/14 és 020/17 hrsz.-ú földrészletek módosítással érintett, új beépítésre szánt részére nyilvántartott régészeti lelőhely nem terjed ki, de a 020/14 hrsz.-ú földrészleten található a 48149 azonosítóval Ságvár-Külső-major néven nyilvántartott régészeti lelőhely. A hatástanulmányhoz kapcsolódó terepbejárás során ugyan nem kerültek elő régészeti leletek, de a körülmények nem bizonyultak kedvezőnek a terepbejáráshoz. A Jaba-patak közelsége miatt a módosítással érintett földrészletek régészeti érdekű területnek minősülnek. A 48149 azonosítóval nyilvántartott kelta temetkezési hely azonban nagy valószínűséggel nem terjed ki az új beépítésre szánt területre, mert a kb. 67 méter átmérőjű lelőhely-poligon szélétől 60 méter távolságban található az új beépítésre szánt terület legközelebbi része. Mindezekre tekintettel a módosítás a rendelkezésünkre álló adatok alapján nem veszélyezteti a régészeti örökséget. Földmunkával járó beruházások tervezése során a régészeti értékvédelmi tervben (3. fejezet) foglaltak alapján kell eljárni.

**NYILATKOZAT A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY ELKÉSZÍTÉSÉRE VALÓ
JOGOSULTSÁGRÓL**

Alulírott dr. Szücsi Frigyes régész nyilatkozom, hogy a 439/2013. (XI.20.) Korm. rendelet 5. § (2) bekezdése szerinti előírásoknak megfelelek, valamint a 10. § szerinti szakértői nyilvántartásban szerepelek.

Okleveles régész szakképesítést igazoló okirat száma: ELTE-BTK-0144/2012

Szakértői nyilvántartási szám: 16-003

A Ságvár község településrendezési eszközeinek 020/14 és 020/17 hrsz.-ú ingatlanra vonatkozó módosítási igényéhez készült örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarésében tervezett megoldások megfelelnek az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

Bakonykúti, 2023. július 18.

dr. Szücsi Frigyes
régész, örökségvédelmi szakértő